

Datum 2025-03-28

Informationsklass Öppen

Diariennr (åberopas) A005.215/2025

Saknr 000

Polismyndigheten

ju.remissvar@regeringskansliet.se

ju.da@regeringskansliet.se

Er referens Ju2024/02655

Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93)

Sammanfattning

Polismyndigheten tillstyrker i huvudsak utredningens förslag såvitt avser häktning av barn, andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år, möjligheter att hålla kvar brottsmisstänkta barn, biometrisk information från barn, juridiskt biträde för barn, tvångsmedel inför eventuell resning och kvarhållande av grupper. Beträffande flera av förslagen har Polismyndigheten mindre invändningar, vilka redovisas nedan under respektive avsnitt.

Vad gäller utredningens förslag om hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i brottsutredningar, hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i underrättelseverksamhet och tillstånd till vissa hemliga tvångsmedel knutna till person anser Polismyndigheten att dessa förslag inte ger tillräckliga verktyg för att på ett så effektivt sätt som möjligt kunna utreda barn under 15 år som misstänks för allvarliga brott eller upptäcka, förebygga och förhindra att barn under 15 år begår allvarliga brott. Mot denna bakgrund kan Polismyndigheten inte tillstyrka utredningens förslag i dessa delar. Polismyndigheten kan inte heller ställa sig bakom utredningens ställningstaganden i frågorna om hemliga tvångsmedel mot icke brottsmisstänkta barn under 15 år i brottsutredningar och hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år utanför brottsutredningar.

I remissvaret framför Polismyndigheten synpunkter på hur lagstiftningen om hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år skulle kunna utformas för att bättre tillgodose myndighetens behov av effektiva verktyg i arbetet med dessa barn. Till remissvaret finns bifogat en promemoria som ytterligare utvecklar skälen bakom polismyndighetens behov av att använda lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott mot barn under 15 år.

Polismyndighetens synpunkter

Inledning

Under de senaste åren har skjutningar mot personer samt skjutningar, sprängningar och brandattentat mot bostäder förekommit i stor omfattning i Sverige. Dessa brott har ofta varit kopplade till konflikter i den kriminella miljön, men inte sällan drabbat personer som inte varit involverade i denna miljö såsom anhöriga och grannar till personer med kriminella kopplingar. Under senare tid har det också förekommit uppgifter om att sprängattentat inte sällan använts som medel vid utpressningsförsök. Tillgången till skjutvapen och sprängmedel har sedan en tid tillbaka varit hög, vilket möjliggjort den ovan beskrivna brottsligheten. Narkotikabrottsligheten och bedrägeribrottsligheten har sedan ett antal år tillbaka varit omfattande, vilket tillfört medel till den kriminella ekonomin. Denna brottslighet har haft – och har fortfarande – stor negativ påverkan på det svenska samhället. Det har dessutom funnits exempel på brottsliga angrepp mot utländska intressen i Sverige, vilka kan ha negativ påverkan på Sveriges relationer med andra stater.

Det är angeläget, både ur samhällets och brottsoffrens perspektiv, att det finns förutsättningar utreda dessa allvarliga brott så effektivt som möjligt oavsett gärningspersonernas ålder. Det är också viktigt att det finns så effektiva verktyg som möjligt för att förebygga, förhindra och upptäcka denna typ av brottslighet oavsett de inblandade personernas ålder.

Det är inte ovanligt att barn under 15 år förekommer i dessa sammanhang. Det kan vara fråga om barn som inte är straffmyndiga som medverkar i allvarliga brott eller deltar i en verksamhet som riskerar att leda till allvarliga brott. Det är inte heller ovanligt att barn under 15 år drabbas av denna typ av brottslighet, ibland som avsett mål för brottet och ibland för att barnet råkar befinna sig i närheten av det avsedda målet för brottet.

Mot denna bakgrund aktualiseras inte bara frågor om samhällets skyldigheter att utreda om barn, såväl straffmyndiga som icke straffmyndiga, har gjort sig skyldiga till brott utan också frågor om samhällets skyldigheter att förebygga, förhindra och upptäcka att barn, såväl straffmyndiga som icke straffmyndiga, deltar i brottslig verksamhet. Det senare är enligt Polismyndigheten ett sätt att skydda barnen, vilket Sverige bland annat enligt Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter är skyldigt att göra.

Polismyndigheten anser att ovanstående frågor hänger nära ihop. Att upptäcka och ingripa mot en 14-åring som har tagit emot ett skjutvapen för att utföra ett mord på en annan ung person – eller ännu hellre förebygga och förhindra att så sker – innebär inte bara att det tilltänkta målet och personer i

dennes närhet inte riskerar att drabbas utan även att 14-åringen inte riskerar att få ett liv på sitt samvete och sedan själv bli utsatt för våldsdåd som hämnd. Enligt Polismyndigheten behöver förekomsten av effektiva och i vissa fall ingripande verktyg mot barn under 15 år inte strida mot barnets bästa, utan kan tvärtom vara i enlighet med barnets bästa.

Polismyndighetens inställning i de olika frågorna som behandlas i betänkandet ska ses i ljuset av detta. Polismyndigheten avser att endast i begränsad utsträckning återkomma till dessa allmänna synpunkter under respektive avsnitt nedan.

Detta betänkande har föregåtts av en rad lagstiftningsärenden, i vilka frågor som är aktuella i betänkandet har behandlats. Med hänsyn till den utveckling av brottsligheten som redovisats ovan och i betänkandet anser Polismyndigheten att det finns anledning att ompröva tidigare ställningstaganden och i många fall komma till andra slutsatser än tidigare i de frågor som är aktuella.

Det pågår flera offentliga utredningar med kopplingar till de frågor som behandlas i betänkandet. Ny lagstiftning till följd av dessa utredningar kan i vissa avseenden komma att förändra utgångpunkterna för bedömningen av de frågor som det redogörs för i betänkandet. Eftersom det inte kan förutses vad utfallet av dessa utredningar kan tänkas bli anser sig Polismyndigheten inte kunna göra annat än att bedöma betänkandets förslag utifrån gällande lagstiftning.

Anhållande och häktning av barn (kapitel 8)

Barn under 18 år har i allt större utsträckning involverats i grov organiserad brottslighet under de senaste åren. Utredningarna av denna typ av brott är ofta komplexa och tidskrävande. Det är inte ovanligt att de personer som är misstänkta avstår från att yttra sig i sak under förundersökningarna. Med hänsyn till detta är risken för att utredningarna försvåras, t.ex. till följd av kontakter mellan misstänkta och vittnen eller kontakter mellan misstänkta sinsemellan, ofta påtaglig under hela utredningstiden. Detta innebär i sin tur att det ofta finns starka skäl att hålla de misstänkta häktade och belägga dem med restriktioner, som begränsar deras möjligheter till kontakter med omvärlden, under hela utredningstiden. Mot denna bakgrund är Polismyndigheten positiv till den föreslagna förlängningen av tiden för att hålla barn under 18 år häktade, utan att det görs gällande att det föreligger synnerliga skäl.

Med hänsyn till att utredningarna, som ovan nämnts, ofta är komplexa och tidskrävande är dock den föreslagna tiden om fem månader enligt Polismyndighetens uppfattning något kort. En tid om sex månader är enligt

Polismyndigheten både proportionerlig och lämplig utifrån dessa utredningars normala tidsåtgång.

Andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år (kapitel 9)

Enligt Polismyndigheten innebär den nuvarande regleringen av tvångsmedel mot barn under 15 år att det i vissa fall saknas förutsättningar att ingripa med tvångsmedel trots att det finns behov och är motiverat.

Polismyndigheten är därför positiv till förslagen som innebär att avspärning och andra liknande åtgärder, undersökning enligt 28 kap. 10 § rättegångsbalken samt kvarstad och förvar (både i brottsutredningar och i utredningar om förverkande) ska få användas mot barn under 15 år.

Polismyndigheten anser vidare att det är positivt att det föreslås att det inte ska krävas särskilda skäl för husrannsakan och kroppsvisitation, vare sig i brottsutredningar eller i utredningar om förverkande, såvitt avser barn under 15 år. Enligt Polismyndigheten är det också positivt att det, i fråga om barn under 15 år, föreslås att det inte ska krävas särskilda skäl för undersökning enligt 28 kap. 10 § rättegångsbalken. Dessa förslag är enligt Polismyndigheten behövliga och motiverade och bidrar dessutom till större enhetlighet i fråga om förutsättningarna för beslut om kroppsvisitation i olika lagar.

Angående förslaget om att det ska krävas särskilda skäl för beslut om beslag, penningbeslag, biometrisk autentisering, genomsökning på distans, tagande av fotografi och fingeravtryck, avspärning och andra liknande åtgärder samt kvarstad och förvar mot barn under 15 år vill Polismyndigheten anföra följande. Att särskilda skäl ska krävas för beslut om beslag men inte för beslut om husrannsakan kan tyckas motsägelsefullt. Polismyndigheten vill dock i anslutning till detta framhålla vad som uttalas om särskilda skäl i betänkandet. I betänkandet (s. 242) anges med hänvisning till proposition 1983/84:187 s. 29 att särskilda skäl för bland annat beslag bör finnas vid misstanke om allvarigare brott eller brottslighet av större omfattning. I betänkandet (s. 247) anförs vidare att ett särskilt skäl för beslag bör anses föreligga om det finns förutsättningar att förverka föremålet eller återlämna det till målsäganden. Såvitt avser penningbeslag görs i betänkandet ett uttalande (s. 225), vilket får anses innebära att särskilda skäl för penningbeslag inte sällan kan anses föreligga vid allvarlig eller omfattande brottslighet. Mot bakgrund av dessa uttalanden är Polismyndighetens uppfattning att särskilda skäl för beslag många gånger bör anses föreligga.

I linje med uttalandena ovan anser Polismyndigheten att kravet på särskilda skäl för övriga tvångsmedelsåtgärder (biometrisk autentisering, genomsökning på distans, tagande av fotografi och fingeravtryck, avspärning och

andra liknande åtgärder samt kvarstad och förvar) inte sällan bör anses vara uppfyllt i utredningar om allvarigare brott eller brottslighet av större omfattning samt i utredningar då en målsägande kan antas ha skadeståndsanspråk mot den misstänkte.

Polismyndigheten välkomnar förslaget som innebär att tiden för kvarhållande av barn under 15 år som ska kroppsbesiktigas förlängs från tre till sex timmar med – liksom tidigare – en möjlighet till kvarhållande ytterligare tre timmar om det föreligger synnerliga skäl. Den föreslagna ordningen kan antas leda till ökade möjligheter att verkställa beslut om kroppsbesiktning.

Polisens möjlighet att hålla kvar brottsmisstänkta barn (kapitel 10)

Även med beaktande av att barn under 15 år bör utsättas för så begränsade ingrepp som möjligt är det Polismyndighetens uppfattning att de nuvarande möjligheterna att hålla kvar dessa barn på en polisstation för brottsutredande eller sociala skäl är alltför begränsade.

Polismyndigheten är mot denna bakgrund positiv till att det föreslås att den sammanlagda tid som ett brottsmisstänkt barn under 15 år är skyldigt att stanna kvar för förhör förlängs med tre timmar. Barnet blir därmed som utgångspunkt skyldigt att stanna kvar i tre timmar – och om det är av synnerlig vikt – i ytterligare *sex* timmar. Detta till skillnad från dagens reglering som ger rätt till kvarhållande under tre timmar och sedan ytterligare endast *tre* timmar om det är av synnerlig vikt.

Polismyndigheten är också positiv till att möjligheterna att hålla kvar brottsmisstänkta barn under 15 år av sociala skäl föreslås omfatta fler situationer än idag, liksom att tiden för sådana kvarhållanden föreslås förlängas från tre till högst sex timmar.

Biometrisk information från barn (kapitel 11)

Polismyndigheten välkomnar förslaget som gör det möjligt att ta upp biometriska uppgifter från brottsmisstänkta barn under 15 år, men är av uppfattningen att även avtryck av fot och öra ska få tas upp.

Vad gäller förslaget om upptagning av biometriska underlag i syfte att registrera dessa i *biometrireger* över *misstänkta* framstår utredningens bedömning i fråga om vilka underlag som ska få tas upp som lämplig, liksom utredningens bedömning av i vilka brottsutredningar som upptagning ska få ske. Vad beträffar behandling av biometriska uppgifter från barn under 15 år som avlidit menar Polismyndigheten att det, liksom för vuxna, finns skäl att tillåta fortsatt behandling av uppgifterna under tio år efter dödsfallet.

Polismyndigheten är positiv till förslaget om upptagning av biometriska underlag i syfte att registrera dessa i *biometriregister över dömda*, men anser att registrering ska få ske i alla fall då en bevistalan bifallits, alltså oberoende av vilket brott det är fråga om. Till skillnad från utredningen anser Polismyndigheten att barn under 15 år ska likställas med straffmyndiga personer i fråga om vilka biometriska uppgifter som ska få tas upp och registreras samt beträffande vad som ska gälla om den registrerade personen avlidit.

I fråga om biometriska jämförelser med uppgifter om barn i *register som inte förs i brottsutredande syften* anser Polismyndigheten, till skillnad från utredningen, att sådana jämförelser i vissa fall bör vara tillåtna. Enligt Polismyndigheten bör jämförelser kunna få ske i första hand under samma förutsättningar som för vuxna och i andra hand vid samma typ av brott som i betänkandet föreslås kunna föranleda registrering i biometriregistret över brottsmisstänkta barn under 15 år, dvs. brott med minimistraff om fyra års fängelse eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott.

Hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i brottsutredningar (kapitel 13)

Polismyndigheten är positiv till att det föreslås bli möjligt med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning mot *brottsmisstänkta barn under 15 år*.

När det gäller hemliga tvångsmedel i brottsutredningar anser Polismyndigheten att det saknas skäl att göra skillnad på de rättsliga förutsättningarna för hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år och de rättsliga förutsättningarna för hemliga tvångsmedel mot straffmyndiga personer. Polismyndigheten menar att barn under 15 år och straffmyndiga personer bör likställas i detta avseende. Skälen för detta är följande.

Uppgifter från hemliga tvångsmedel kan ofta innehålla integritetskänslig information. Utredningen framför på flera ställen (bland annat s. 384) att barn anses vara särskilt känsliga för intrång i den personliga integriteten, men utvecklar inte detta ställningstagande närmare. Polismyndigheten delar inte utredningens uppfattning att barn (i sammanhanget barn under 15 år) skulle vara mer känsliga för intrång i den personliga integriteten än andra (i sammanhanget personer över 15 år) såvitt avser den typ av uppgifter som erhålls från hemliga tvångsmedel. Enligt Polismyndigheten beror det upplevda integritetsintrånget snarare på uppgifternas karaktär än åldern på den person som är föremål för det hemliga tvångsmedlet. Barn har vanligtvis levt sina liv under nära tillsyn av vårdnadshavare. Ett ungt barns privata förhållanden, när det handlar om barnets relationer till andra människor, måste typiskt sett anses vara mindre komplexa än för en vuxen. Insyn i barns

kommunikation och elektroniska utrustning bör därför inte ses som ett större integritetsintrång än hos en vuxen. Detta gäller särskilt eftersom samhället har ett avsevärt större ansvar för att skydda barn än vuxna från att utnyttjas i kriminella sammanhang.

Den brottslighet som idag förekommer bland barn under 15 år har mycket större likheter med den brottslighet som förekommer bland straffmyndiga personer än vad som var fallet för en kort tid sedan. Till följd av detta finns enligt Polismyndigheten behov av att använda hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år vid fler typer av brottsliga gärningar än vad som tidigare ansågs vara fallet. Med anledning härav menar Polismyndigheten att, särskilt i ljuset av hur fort brottsligheten utvecklas, det saknas skäl att begränsa möjligheterna till användning av hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i brottsutredningar till vissa typer av brott.

Mot denna bakgrund menar Polismyndigheten att barn under 15 år bör likställas med straffmyndiga personer i fråga om hemliga tvångsmedel i brottsutredningar.

Polismyndigheten vill i detta sammanhang också framhålla att den slutliga effekten av användning av hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i brottsutredningar inte blir att barnet straffas utan att barnet kan bli föremål för vård genom socialtjänstens försorg.

För det fall att det anses att skillnad ändå bör göras mellan barn under 15 år och straffmyndiga personer i fråga om användning av hemliga tvångsmedel i brottsutredningar vill Polismyndigheten anföra följande om straffvärdenivåer för olika typer av hemliga tvångsmedel.

I betänkandet förordas att samma krav i fråga om minimistraff ska gälla för hemlig avlyssning elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig dataavläsning (utom såvitt avser rumsavlyssningsuppgifter). Det föreslås att tillstånd till dessa hemliga tvångsmedel ska kunna ges för dels brott med minimistraff om fyra års fängelse, dels vissa brott uppräknade i en särskild brottskatalog. I den särskilda brottskatalogen anges olika brott mot terroristbrottslagen (2022:666). Även försök, förberedelse och stämpling till ovan nämnda brott föreslås kunna ges rätt till att använda tvångsmedlen.

Enligt Polismyndigheten bör dock, på sätt som görs i nuvarande lagstiftning om hemliga tvångsmedel mot straffmyndiga personer, åtskillnad göras mellan förutsättningarna för å ena sidan hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och å andra sidan hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig dataavläsning.

Polismyndigheten anser, i likhet med de förarbetsuttalanden till vilka det hänvisas på s. 408 i betänkandet, att hemlig övervakning av elektronisk kommunikation typiskt sett medför ett klart mindre integritetsintrång än hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Enligt Polismyndigheten medför även hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ett klart mindre integritetsintrång än hemlig kameraövervakning och hemlig dataavläsning. Polismyndigheten anser därför att tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation bör kunna beviljas i utredningar om brott med väsentligt lägre minimistraff än vad som förordas i betänkandet. Vad gäller hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig dataavläsning (utom såvitt avser rumsavlyssningsuppgifter) menar Polismyndigheten att tillstånd till dessa tvångsmedel bör kunna ges i utredningar om brott med lägre minimistraff än vad som förespråkas i betänkandet.

Vad gäller *hemlig övervakning av elektronisk kommunikation* är det enligt Polismyndighetens uppfattning behövligt och proportionerligt att få använda detta tvångsmedel i utredningar om brott med minimistraff om ett års fängelse. I sådant fall skulle tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kunna beviljas i utredningar om t.ex. olaga frihetsberövande, grovt olaga tvång, grovt olaga hot, grovt sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp mot barn och grovt skyddande av brottsling. Tillstånd bör även kunna ges för försök, förberedelse och stämpling till brott med det minimistraffet.

Såvitt avser *hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig dataavläsning (utom såvitt avser rumsavlyssningsuppgifter)* anser Polismyndigheten att det är behövligt och proportionerligt att få använda dessa tvångsmedel i utredningar om brott med straffminimum om två års fängelse. I sådant fall skulle tillstånd till dessa tvångsmedel kunna beviljas i utredningar om t.ex. om grov utpressning, mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, grovt sabotage, grovt sabotage mot blåljusverksamhet, grovt övergrepp i rättssak, grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling. Tillstånd bör enligt Polismyndigheten även kunna ges för försök, förberedelse och stämpling till brott med det minimistraffet. Polismyndigheten anser vidare att tillstånd till dessa tvångsmedel också bör kunna ges under de förutsättningar som idag, avseende straffmyndiga personer, anges i 27 kap. 18 a § 21—22 rättegångsbalken. Nyss nämnda bestämmelser medger tillstånd *dels* om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två, *dels* om (1) en och samma person är skäligen misstänkt för samtliga brott, (2) det kan antas att den samlade brottslighetens straffvärde överstiger fängelse i två år, (3) det kan antas att vart och ett av brotten har utgjort ett led i en brottslighet som har utövats i organiserad form eller systematiskt, och (4) det för vart och ett av brotten är föreskrivet

fängelse i ett år eller mer. Polismyndighetens bedömning är att en sådan reglering skulle möjliggöra hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig dataavläsning (utom såvitt avser rumsavlyssningsuppgifter) vid allvarligare och/eller upprepade brottsliga gärningar inom ramen för grov organiserad brottslighet, i situationer där inget av brotten har ett minimistraff om två års fängelse.

Vad gäller *hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning med rumsavlyssningsuppgifter* föreslås i betänkandet att tillstånd ska kunna ges vid brott med minimistraff om fem års fängelse samt för vissa brott uppräknade i en särskild brottskatalog. I den särskilda brottskatalogen ingår människorov, grovt vapenbrott, grov vapensmuggling, grov smuggling av explosiv vara, grovt brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor och terroristbrott. Även försök, förberedelse eller stämpling till ovanstående brott föreslås kunna ge rätt till tillstånd. Polismyndigheten ställer sig bakom utredningens bedömning i denna del.

Polismyndigheten vill i detta sammanhang lyfta frågan om hemliga tvångsmedel riktade mot *icke brottsmisstänkta barn under 15 år* i brottsutredningar. Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) får anses uttömmande reglera användandet av hemliga tvångsmedel i brottsutredningar mot brottsmisstänkta barn under 15 år. Frågan är emellertid om bestämmelserna i LUL utesluter användning av hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år utanför lagens tillämpningsområde, dvs. (1) om hemliga tvångsmedel i en brottsutredning kan riktas mot barn under 15 år som *inte är misstänkta för brott* och (2) om hemliga tvångsmedel *utanför brottsutredningar* kan riktas mot barn under 15 år. Polismyndigheten återkommer med synpunkter på den andra frågan under avsnittet om hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i underrättelseverksamhet. Vad beträffar den första frågan vill Polismyndigheten anföra följande. Rättegångsbalken ger stöd för att använda tvångsmedel i däri angivna situationer och saknar särskilda bestämmelser beträffande barn under 15 år. Enligt Polismyndigheten kan man ifrågasätta om bestämmelserna i LUL ska ges vidare innebörd än dess ordalydelser och därmed hindra användande av hemliga tvångsmedel i brottsutredningar mot icke brottsmisstänkta barn under 15 år, t.ex. målsägande. Om en 14-åring t.ex. har mördats, har utsatts för en grov våldtäkt eller är föremål för en grov utpressning är det Polismyndighetens uppfattning att det torde finnas förutsättningar att ge tillstånd till hemliga tvångsmedel avseende 14-åringens telefon för att utreda brott mot 14-åringen. Utredningens uppfattning är emellertid att sådana åtgärder inte är tillåtna enligt gällande rätt (s. 372). Enligt Polismyndigheten är det oklart vilka effekter den av utredningen föreslagna ordningen skulle få för möjligheterna till hemliga tvångsmedel riktade mot icke straffmyndiga målsägande för att utreda brott mot dessa. Det

framgår inte om det är utredningens mening att hemliga tvångsmedel ska få riktas mot dessa målsägande i de brottsutredningar då hemliga tvångsmedel ska få riktas mot icke straffmyndiga misstänkta.

Polismyndigheten är positiv till förslaget om att åklagare ska ges samma möjlighet till *interimistiska beslut* vid hemliga tvångsmedel riktade mot barn under 15 år som vid hemliga tvångsmedel riktade mot straffmyndiga personer.

Vad gäller *postkontroll* framförde Polismyndigheten under utredningen att det vid tillfället inte fanns något tydligt behov av att få använda postkontroll mot barn under 15 år, men att myndigheten inte kunde utesluta att de brottsliga tillvägagångssätten kunde komma att ändras så att ett sådant behov uppkom. Under den tid som utredningen pågått har det kunnat konstateras hur snabbt de kriminella beteendemönstren ändras, hur anpassningsbara personerna i de kriminella kretsarna är och hur gränsen mellan Polismyndighetens och Säkerhetspolisens verksamhetsområden blir allt otydligare. Polismyndighetens uppfattning är att det mot denna bakgrund går att konstatera att det nu, även i Polismyndighetens verksamhet, föreligger ett tillräckligt tydligt behov av möjlighet till postkontroll mot barn under 15 år för att lagstiftning ska vara motiverad. Med anledning av detta bör tillstånd till postkontroll kunna ges, inte bara i utredningar som bedrivs av Säkerhetspolisen, utan även i utredningar som bedrivs av Polismyndigheten.

I fråga om i vilka brottsutredningar som postkontroll bör tillåtas vill Polismyndigheten framföra följande. Såsom konstateras i propositionen Åtgärder för att förhindra illegal handel via post (2021/22:259 s. 22) har den snabba utvecklingen av alternativa kommunikationssätt och digitala tjänster gjort att det fysiska brevet har förlorat sin framskjutna ställning som förmedlare av meddelanden och att postförsändelser har kommit att användas alltmer för distribution av varor. I propositionen (a. st.) konstateras vidare att de förändrade kommunikationsvanorna medfört att integritetsintresset inte väger lika tungt som när reglerna om sekretess i postlagen infördes. Behov av postkontroll i Polismyndighetens verksamhet finns främst i utredningar om brott mot narkotikastrafflagen (1968:64), vapenlagen (1996:67), lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor samt vid utredningar om smuggling av dessa varor enligt lagen (2000:1255) om straff för smuggling. Enligt Polismyndigheten är det behövligt och proportionerligt att tillåta postkontroll inte endast vid grova brott mot dessa lagar utan även vid normalgradsbrott, för vilka brott är föreskrivet fängelse upp till tre respektive fem år. Det kan dock i vissa fall finnas behov av postkontroll även i andra utredningar, främst sådana som gäller förberedelse till grövre brott, vid vilka hjälpmedel kan skickas i postflödet. Polismyndigheten anser att det är behövligt och proportionerligt att tillåta postkontroll vid utredningar om brott

med minimistraff om ett års fängelse samt vid försök, förberedelse och stämpling till sådana brott, vilket skulle omfatta t.ex. olaga frihetsberövande, grovt olaga tvång och grovt olaga hot.

Hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i underrättelseverksamhet (kapitel 14)

Frågan om lagstöd för hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år utanför brottsutredningar

Polismyndigheten återkommer här till frågan om bestämmelserna i LUL utesluter användning av hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år *utanför brottsutredningar*.

I betänkandet påpekas (s. 479) att det finns flera lagar som tillåter användning av tvångsmedel i förebyggande syfte mot barn under 15 år utan att det uttryckligen framgår av lagen, t.ex. polislagen och lagen om polisiära befogenheter i gränsnära områden. Såsom anges i betänkandet (a. st.) görs i proposition 2023/23:84 s. 53 ett uttalande av innebörd att, om det inte finns särskilda undantag eller restriktioner i en lag när det gäller användning av tvångsmedel mot barn, så får tvångsmedel enligt lagen även användas mot barn under 15 år.

I lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen), lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen), lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning (HDA-lagen) och lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar finns bestämmelser som ger rätt till användning av hemliga tvångsmedel utanför förundersökning. I dessa lagar saknas bestämmelser som undantar barn under 15 år från respektive lags tillämpningsområde.

Mot denna bakgrund anser Polismyndigheten att utredningens bedömning att det idag saknas stöd för att använda hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i syfte att förebygga, förhindra och upptäcka brottslighet inte är given.

Polismyndigheten vill lämna följande synpunkter på den reglering som föreslås beträffande hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i syfte att förebygga, förhindra och upptäcka brottslighet.

Polisens verksamhet i syfte att förebygga, förhindra och upptäcka brottslighet

Polismyndigheten vill inledningsvis i denna fråga framhålla det som anförs i propositionen Hemliga tvångsmedel – effektiva verktyg för att förhindra och

utreda allvarliga brott (2022/23:126). På s. 69 i propositionen konstateras följande, vilket Polismyndigheten instämmer i.

Som utredningen konstaterar har dock den brottsutveckling som skett de senaste åren ritat om kartan väsentligt för hur även Polismyndigheten och Tullverket behöver bedriva sitt arbete för att komma åt den hänsynslösa brottslighet som begås inom kriminella nätverk. Under rättelsearbetet har fått en mer framträdande roll även inom dessa myndigheter. Brottslighet inom kriminella nätverk präglas av omfattande planering, sofistikerade kommunikationsvanor och en utbredd tystnadskultur. Utvecklingen ställer nya krav på de brottsbekämpande myndigheternas metoder och tillvägagångssätt. Aktörer inom kriminella nätverk är också säkerhetsmedvetna på ett sätt som inte sällan kan liknas vid hur kriminella aktörer på Säkerhetspolisens område agerar. Detta innebär t.ex. att de kriminella anpassar sitt agerande utifrån risken för att vara avlyssnade eller på annat sätt vara föremål för hemliga tvångsmedel genom val av kommunikationsmedel och mötesplatser. Dessa nya mönster gör ofta sedvanlig informationsinhämtning och normala spaningsmetoder verkningslösa. Förutsättningarna har alltså förändrats och behoven av att i ett tidigt skede få tillgång till information för att kunna förhindra brott har blivit avgörande även för andra brottsbekämpande myndigheter än Säkerhetspolisen.

Ovan har redogjorts för utvecklingen av brottsligheten i Sverige under de senaste åren. Polismyndigheten anser att de samhälleliga konsekvenserna av denna brottslighet påminner om konsekvenserna av terroristbrottslighet och är av uppfattningen att myndigheten behöver ha lika effektiva verktyg som Säkerhetspolisen när det gäller barn under 15 år.

Mot denna bakgrund anser Polismyndigheten att det finns ett stort behov av att använda hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i syfte att förebygga, förhindra och upptäcka brottslighet. Polismyndighetens uppfattning är att utredningens förslag i detta avseende inte är tillräckligt långtgående. Enligt Polismyndigheten krävs betydligt större befogenheter för att det ska vara möjligt att på ett mer effektivt sätt kunna bekämpa den mycket allvarliga brottslighet som förekommer i stor utsträckning och inte sällan involverar barn under 15 år.

Polismyndigheten vill i detta sammanhang framhålla att verksamheten med att förebygga, förhindra och upptäcka brottslighet inte bara omfattar långsiktigt arbete med att inhämta information om individer och företeelser, utan även innefattar åtgärder som vidtas i skedet strax innan det finns förutsättning att inleda förundersökning, vilket bland annat framgår av

preventivlagens krav på att det ska finnas en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet för att lagen ska vara tillämplig.

Inhämtningslagen

Polismyndigheten är positiv till att utredningen föreslår att inhämtning av elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen och motsvarande inhämtning enligt HDA-lagen ska få riktas mot barn under 15 år.

I betänkandet föreslås att inhämtning ska få ske vid brottslig verksamhet som innefattar brott som har ett minimistraff om fem års fängelse och vissa brott enligt terroristbrottslagen. Polismyndigheten anser att detta krav på minimistraff är alltför högt ställt och kommer att begränsa myndighetens möjligheter att på ett effektivt sätt kunna förebygga, förhindra och upptäcka grov organiserad brottslighet som involverar barn under 15 år.

Polismyndigheten vill i fråga om minimistraff framföra följande. I första hand anser Polismyndigheten att kravet bör vara detsamma som för straffmyndiga personer eftersom en sådan ordning gör regleringen lättare att tillämpa och eftersom samhällsintresset av att förebygga, förhindra och upptäcka allvarlig brottslighet är lika starkt oavsett de potentiella gärningspersonernas ålder.

För det fall att andra regler ändå ska gälla för barn under 15 år vill Polismyndigheten framhålla följande. Det finns enligt Polismyndigheten starka skäl att tillåta inhämtning enligt inhämtningslagen vid brottslig verksamhet innefattande brott med minimistraff om två års fängelse. Detta skulle möjliggöra inhämtning vid brottslig verksamhet innefattande grovt narkotikabrott, vilket brott Polismyndighetens expert i utredningen framhållit i sammanhanget, men även vid brottslig verksamhet innefattande t.ex. grov utpressning, mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, grovt övergrepp i rättsak och grov narkotikasmuggling. Dessa brott begås ofta inom ramen för grov organiserad brottslighet och är mycket angelägna att förebygga, förhindra och upptäcka. Enligt Polismyndigheten är det behövt och proportionerligt att tillåta inhämtning vid brottslig verksamhet innefattande dessa brott. Om kravet på straffvärde ska sättas ännu högre anser Polismyndigheten att det är viktigt att kravet inte sätts högre än brottslig verksamhet innefattande brott med minimistraff om fyra års fängelse, vilket skulle innefatta människorov, grovt vapenbrott, grov vapensmuggling samt grovt brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor.

De synpunkter som Polismyndigheten framfört ovan gällande inhämtning enligt inhämtningslagen gör sig gällande med samma styrka när det gäller inhämtning av elektronisk kommunikation enligt HDA-lagen.

Preventivlagen

Utredningens ställningstagande är att Polismyndigheten inte ska ges tillstånd att använda preventivlagen mot barn under 15 år och inte heller ges tillstånd att under samma förutsättningar verkställa hemlig dataavläsning.

Polismyndigheten delar inte utredningens bedömningar i dessa frågor utan anser att det finns ett påtagligt behov av att få använda preventivlagen mot barn under 15 år i myndighetens verksamhet. För att ytterligare kunna utveckla skälen för detta och för att kunna ge en så uppdaterad bild av läget som möjligt bifogas till detta remissvar en nyligen upprättad promemoria från Polismyndighetens Nationella operativa avdelning. De exempel som nämns i promemorian består både av sammanfattningar av verkliga ärenden och fiktiva situationer. Vad gäller behovet av att få använda preventivlagen mot barn under 15 år i Polismyndighetens verksamhet vill myndigheten, utöver vad som framgår av betänkandet, även hänvisa till promemorian.

I bilaga 2 till betänkandet finns förslag till hur lagtexter, som skulle ge Polismyndigheten tillstånd till att använda preventivlagen och HDA-lagen under motsvarande förutsättningar, skulle kunna utformas. Polismyndigheten vill apropå dessa texter anföra följande.

Vad gäller preventivlagen anges i bilaga 2 att det för tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning, postkontroll och vissa andra tvångsmedel som inte är hemliga, vid sidan av brottslig verksamhet innefattande vissa brott mot terroristbrottslagen, ska krävas brottslig verksamhet innefattande vissa brott med minimistraff om fem års fängelse. Vad gäller lagen om hemlig dataavläsning anges i bilaga 2 att det för tillstånd till hemlig dataavläsning, som inte omfattar rumsavlyssningsuppgifter, vid sidan av brottslig verksamhet innefattande vissa brott mot terroristbrottslagen, ska krävas brottslig verksamhet innefattande vissa brott med minimistraff om fem års fängelse. Det anges vidare i bilaga 2 att det för tillstånd till hemlig dataavläsning med rumsavlyssningsuppgifter, vid sidan av brottslig verksamhet innefattande vissa brott mot terroristbrottslagen, ska krävas brottslig verksamhet innefattande vissa brott enligt 1 c § preventivlagen.

Enligt Polismyndigheten ställs i bilaga 2 alltför höga krav för preventivlagens tillämplighet.

Polismyndigheten anser i stället, i linje med vad myndigheten anfört ovan under avsnittet om inhämtningslagen, att kraven för hemliga tvångsmedel enligt preventivlagen mot barn under 15 år bör vara desamma som för straffmyndiga personer. Skälen för detta motsvarar de skäl som anfördes ovan,

dvs. att tillämpningen förenklas och att samhällsintresset av att motverka allvarlig brottslighet är lika starkt oavsett de potentiella gärningspersonernas ålder. Enligt nuvarande 1 a § preventivlagen kan tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, postkontroll och vissa andra tvångsmedel som inte är hemliga – förutom vid brottslig verksamhet innefattande mord – ges vid brottslig verksamhet innefattande ett antal brott med minimistraff om sex respektive fyra års fängelse samt vid brottslig verksamhet innefattande allmänfarlig ödeläggelse, grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling, för vilka brott minimistrafet är två års fängelse. Enligt nuvarande 1 c § preventivlagen kan tillstånd till hemlig rumsavlyssning, förutom vid brottslig verksamhet innefattande mord, ges vid brottslig verksamhet innefattande ett antal brott med minimistraff om sex respektive fyra års fängelse. Enligt Polismyndigheten är det behövligt och proportionerligt att tillåta användande av preventivlagen mot barn under 15 år vid brottslig verksamhet innefattande dessa mycket allvarliga brott under samma förutsättningar som för straffmyndiga personer.

De synpunkter som Polismyndigheten framfört ovan gällande preventivlagen gör sig gällande med samma styrka när det gäller verkställande av hemliga tvångsmedel under samma förutsättningar genom hemlig dataavläsning.

Vad gäller den närmare utformningen av texterna i bilaga 2 vill Polismyndigheten lägga till följande. Beträffande preventivlagen anges att tillstånd ska kunna beviljas, såvitt avser brott som utreds av Polismyndigheten, vid brottslig verksamhet innefattande vissa brott med minimistraff om fem års fängelse. Såvitt avser HDA-lagen föreslås att samma minimistraff ska gälla för hemlig dataavläsning utan rumsavlyssningsuppgifter. Vad gäller hemlig dataavläsning med rumsavlyssningsuppgifter är emellertid något minimistraff inte angivet, vilket förefaller strida mot systematiken i bestämmelserna och möjligen inte vara utredningens avsikt.

Juridiskt biträde för barn (kapitel 15)

Polismyndigheten har inga invändningar eller kommentarer angående de lämnade förslagen avseende juridiskt biträde för barn förutom att myndigheten vill framhålla att det är positivt att det föreslås att tingsrätterna ges rätt att pröva frågor om förordnande av juridiskt biträde för barn under 15 år enligt 32 a § LUL under kvällsberedskapen samt att det föreslås ett förtydligande i frågan om tingsrätterna med stöd av 1 § förordningen om tingsrätternas beredskap för prövning av häktningsfrågor m.m. har rätt att pröva även frågor som rör utredningar enligt 31 § LUL.

Tillstånd till vissa hemliga tvångsmedel knutna till person (kapitel 16)

I betänkandet görs bedömningen att tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation samt hemlig dataavläsning som inte avser kameraövervakningsuppgifter eller rumsavlyssningsuppgifter inte ska få knytas till en person.

Polismyndigheten delar inte den bedömningen.

Såsom anges i betänkandet är det inte ovanligt att de som avlyssnas, inte sällan i nära anslutning till att ett grövre brott ska begås, byter telefonnummer eller annan adress eller kommunikationsutrustning. Det glapp i avlyssningen eller övervakningen som då uppstår, till följd av dagens reglering av hemliga tvångsmedel, riskerar att medföra att de brottsbekämpande myndigheterna går miste om viktig information i ett avgörande skede. Tillstånd knutna till personer och inte telefoner, andra adresser eller kommunikationsutrustningar skulle enligt Polismyndigheten i många fall kunna säkerställa att informationstappet endast blir kortvarigt och att information från hemliga tvångsmedel återigen finns att tillgå efter en kortare tid.

Det finns idag vissa svårigheter att verkställa en del beslut om hemliga tvångsmedel till följd av den tekniska utvecklingen. Ett exempel som kan nämnas är när tekniken kräver verkställighet på flera adresser för att samtliga trafikuppgifter ska kunna lämnas ut. Dessa svårigheter kan förväntas öka inom en nära framtid till följd av den tekniska utvecklingen inom bl.a. nätverks- och kommunikationstjänsteområdet. Den övervakning och avlyssning som förr kunde utföras kopplat till en och samma adress ser inte likadan ut i dag och mot bakgrund av tekniska lösningar som innebär att adresser är dynamiska och lätta att växla mellan kommer situationen att bli närmast ohållbar om tillstånden är låsta till enbart selektorer och inte personer. Det handlar därmed inte enbart om risker för glapp i inhämtningen utan riskerna avser även förmåga till verkställighet i sin helhet. Enligt Polismyndigheten skulle tillstånd kopplat till person avsevärt öka de brottsbekämpande myndigheternas möjligheter att löpande och utan längre avbrott ta del av kommunikationen från personer som är föremål för hemliga tvångsmedel. Utformningen av regleringen behöver bli mer teknikneutral om den ska kunna stå sig över tid.

Om tillståndet knyts till person kommer domstolen inte att kunna ta ställning till vilken adress eller kommunikationsutrustning som blir föremål för det hemliga tvångsmedlet. Polismyndigheten anser att en sådan ordning ändå skulle vara godtagbar i de fall det är fråga om en adress eller kommunikationsutrustning som är kopplad till den misstänkte, till skillnad från en adress eller kommunikationsutrustning som är kopplad till en annan person.

Enligt Polismyndigheten bör en sådan ordning i vart fall kunna godtas i utredningar rörande grov organiserad brottslighet, i vilka det inte är ovanligt att adresser och kommunikationsutrustningar byts ut för att försvåra spanings- och utredningsåtgärderna.

Mot denna bakgrund anser Polismyndigheten att det bör vara möjligt att knyta tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation samt hemlig dataavläsning som inte avser kameraövervakningsuppgifter eller rumsavlyssningsuppgifter till en person.

Möjligheten att knyta tillstånd till person bör enligt Polismyndigheten även omfatta hemliga tvångsmedel enligt preventivlagen, inklusive de fall då åtgärderna verkställs genom hemlig dataavläsning.

Vad gäller den reglering med tillfälliga tillstånd som förespråkas av utredningen och som föreslås införas genom nya bestämmelser i 27 kap. 21 b §–21 e § rättegångsbalken vill Polismyndigheten anföra följande. Polismyndigheten inser att en sådan ordning skulle frånta åklagaren viss beslutanderätt i viktiga frågor i förundersökningen. Samtidigt finns idag bestämmelser som ger polisen möjlighet att använda tvångsmedel i brådskande situationer i förundersökningar som leds av åklagare. Vidare torde åklagaren ha möjlighet att genom ett s.k. inriktningsbeslut i förväg ange ramarna för polisens arbete under förundersökningen. Polismyndigheten anser därför att den föreslagna ordningen är godtagbar och att den innebär en förbättring jämfört med den nuvarande regleringen. Polismyndigheten har emellertid en kommentar beträffande den föreslagna utformningen av den nya 27 kap 21 b §.

I den föreslagna lagtexten såvitt avser 27 kap. 21 b § 3 anges att det ska finnas synnerlig anledning att anta att den skäligen misstänkte använder ett annat telefonnummer, en annan adress eller en annan elektronisk kommunikationsutrustning än som anges i domstolens tillstånd. I författningskommentaren (s. 734) anförs att detta innebär att det krävs en starkare koppling mellan den skäligen misstänkte och det aktuella telefonnumret eller den aktuella adressen eller kommunikationsutrustningen för att ett tillfälligt tvångsmedeltillstånd ska få beslutas än då åklagare eller domstol beslutar om tillstånd till samma tvångsmedel. Vidare anges att med synnerlig anledning avses att det ska finnas konkreta omständigheter som med avsevärd styrka pekar på att den misstänkte använder det aktuella telefonnumret eller den aktuella adressen eller kommunikationsutrustningen.

Enligt Polismyndigheten kan man ifrågasätta om den föreslagna lagtexten verkligen ger stöd för påståendena i författningskommentaren. Det som anges

i den föreslagna lagtexten är att det ska finnas synnerlig anledning att anta att *ett annat* telefonnummer (etc.) används, inte att det ska finnas synnerlig anledning att anta att det specifika telefonnummer som kan komma att omfattas att det tillfälliga beslutet brukas av den skäligen misstänkte. Om avsikten är att det ska finnas en sådan begränsning – vilket Polismyndigheten tycker är alltför begränsande – bör det övervägas om lagtexten ska förtydligas.

Tvångsmedel inför eventuell resning (kapitel 17)

Polismyndigheten är positiv till att utredningen lämnar förslag som kan förväntas klargöra vilka åtgärder som kan vidtas i en förundersökning som återupptagits med stöd av 58 kap. 6 a § rättegångsbalken. Vad gäller utredningens ställningstagande till vilka tvångsmedel som bör få användas i en sådan situation har dock Polismyndigheten vissa invändningar.

I betänkandet föreslås att hämtning till förhör bör vara tillåten om åtgärden riktas mot annan än den tidigare tilltalade. Dock föreslås i betänkandet att s.k. *personell husrannsakan*, som används för att kunna verkställa beslut om hämtning till förhör i t.ex. en bostad, inte bör vara tillåten. En sådan ordning skulle innebära att beslut om hämtning till förhör sällan skulle kunna verkställas eftersom den vanligaste platsen för verkställande av sådana beslut just är bostaden tillhörande den person som ska hämtas. Enligt Polismyndigheten är det tydligt att personell husrannsakan bör få användas i en förundersökning som återupptagits enligt 58 kap. 6 a § rättegångsbalken.

I betänkandet anges att beslag bör vara tillåtet i en förundersökning som återupptagits enligt 58 kap. 6 a § rättegångsbalken. Samtidigt föreslås i betänkandet att *kroppsvisitation*, för att eftersöka föremål som kan tas i beslag eller för utröna omständigheter som är av betydelse för utredningen om brottet, inte bör vara tillåten eftersom en sådan kroppsvisitation enligt utredningens mening är ointressant i sammanhanget. För att kunna hitta föremål (t.ex. mobiltelefoner) som är aktuella för beslag eftersom de kan innehålla information av intresse för utredningen krävs många gånger beslut om kroppsvisitation. Enligt Polismyndigheten är det tydligt att även kroppsvisitation bör få användas i en förundersökning som återupptagits med stöd av ovan nämnda bestämmelse.

I betänkandet uttalas att *avspärrning* över huvud taget inte kan aktualiseras i en förundersökning som återupptagits enligt 58 kap. 6 a § rättegångsbalken. I betänkandet föreslås dock att s.k. reell husrannsakan, dvs. husrannsakan i syfte att eftersöka föremål, bör vara tillåten, liksom beslag. I vissa fall kan det dock vara så att ett utrymme, i vilket det genomförts husrannsakan och i vilket ett föremål som verkar vara av intresse för utredningen hittats, behöver spärras av. Exempelvis kan det vara så att en teknisk undersökning av

föremålet behöver ske innan det flyttas och att utrymmet därför behöver vara avspärrat till dess att en sådan undersökning har genomförts. Undersökning av föremål på detta sätt torde i vissa fall kunna vara av betydelse i en förundersökning som återupptagits enligt 58 kap. 6 a § rättegångsbalken och bör därför kunna ske i en sådan.

Vad gäller *föreläggande enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken* är utredningens ställningstagande att ett sådant inte bör vara tillåtet i en förundersökning som återupptagits enligt 58 kap. 6 a § rättegångsbalken. Även om sådana förelägganden, genom vilka uppgifter ”frysas” inför t.ex. ett beslut om genomsökning på distans, sannolikt kommer att vara ovanliga vid återupptagna förundersökningar anser Polismyndigheten att det är ett viktigt verktyg för att säkra information och att åtgärden därför bör vara tillåten.

Kvarhållande av grupper (kapitel 18)

Polismyndigheten är positiv till att det föreslås att det i en förundersökning ska ges möjlighet att hålla kvar en grupp personer för identifiering.

Polismyndigheten anser dock, till skillnad från vad som anförs i betänkandet, att sådan möjlighet ska ges vid utredning av brott med minimistraff om två års fängelse.

Vad gäller den föreslagna tiden för kvarhållande menar Polismyndigheten att denna är alltför kort och att det – om det är fråga om en större grupp personer – finns en klar risk att tiden är otillräcklig, framför allt om man beaktar att det i vissa miljöer kan krävas ett stort antal polismän för att genomföra åtgärderna. Polismyndigheten föreslår därför att en grupp av personer ska få hållas kvar i två timmar eller, om det är av synnerlig vikt för att genomföra identifikationen, i ytterligare två timmar.

Konsekvenser för Polismyndigheten

För Polismyndighetens brottsutredande verksamhet bedöms genomförande av betänkandets förslag om häktning av barn, andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år, möjligheter att hålla kvar brottsmisstänkta barn, biometrisk information från barn, hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i brottsutredningar, tvångsmedel inför eventuell resning och kvarhållande av grupper medföra positiva effekter. Polismyndighetens uppfattning är att de positiva effekterna skulle förstärkas om myndighetens synpunkter i fråga om biometrisk information från barn, hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i brottsutredningar, tillstånd till vissa hemliga tvångsmedel knutna till person, tvångsmedel inför eventuell resning och kvarhållande av grupper beaktades.

Vad gäller polisens verksamhet bestående i att upptäcka, förebygga och förhindra brott, bedöms genomförande av förslagen få viss, men begränsad, positiv effekt. Skälet för detta är främst att Polismyndigheten anser att den av utredningen föreslagna ordningen beträffande hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år utanför förundersökningar inte ger tillräckliga befogenheter för att på ett så effektivt sätt som möjligt kunna upptäcka, förebygga och förhindra att barn under 15 år begår allvarliga brott.

Såvitt avser ekonomiska konsekvenser för Polismyndigheten vill myndigheten framhålla följande. I betänkandet anges att kostnaderna förknippade med förslaget om biometriska uppgifter från barn bör rymmas inom befintliga anslag eftersom de tillkommande arbetsuppgifterna kommer att samordnas med nya arbetsuppgifter avseende biometriska uppgifter från straffmyndiga. Eftersom även den nyligen antagna lagstiftningen om biometriska uppgifter från straffmyndiga saknar finansiering delar inte Polismyndigheten utredningens bedömning i denna del.

Yttrandet har beslutats av rikspolischefen Petra Lundh efter föredragning av juristen Mikael Karlsson. Vid den slutliga handläggningen har rättschefen Gunilla Hedwall och juristen Ida Salomonsson deltagit.

POLISMYNDIGHETEN

Petra Lundh

Mikael Karlsson

Kopia till

Justitiedepartementet (PO)
Arbetsstagarorganisationerna
Rikspolischefens kansli

Bilaga: Promemoria om Polismyndighetens behov av att använda hemliga tvångsmedel mot barn i underrättelseverksamhet

Polismyndigheten

Polismyndighetens behov av att använda hemliga tvångsmedel mot barn i underrättelseverksamhet

Bakgrund

Hotet från den organiserade brottsligheten har under lång tid ökat i Sverige och ökningen fortsätter alltjämt. Det dödliga våldet står ofta i fokus, men därutöver genererar nätverkens narkotikaförsäljning, bedrägerier, välfärdsbrott och stölder brottsvinster på flera miljarder som hela tiden stärker den organiserade brottsligheten. Det pågår i nuläget ett stort antal gängkonflikter i Sverige. Dessa förekommer inte bara i storstadsregionerna utan polisen har sett exempel på att konflikterna har spridits till såväl nya områden inom landet som utomlands. Det finns i nuläget få tecken som tyder på att det dödliga gängvåldet kommer att sluta vara ett allvarligt problem under överskådlig framtid.

Planering av våldsbrottslighet och rekrytering av unga utförare

Under det senaste decenniet har våld inom kriminella miljöer varit en stor utmaning för Polismyndigheten i allmänhet och underrättelseverksamheten i synnerhet att bekämpa. Lärdomar från arbetet mot de krypterade plattformarna Encrochat, Anom och Sky ECC i början av 20-talet gav myndigheten en unik inblick i hur våldshandlingar planerades och genomfördes. Våldsbrotten var i många fall resultatet av flera veckor av planering och förberedelser där olika personer var inblandade och bidrog till att brottet kunde genomföras. Planeringen skedde ofta i projektform där flera olika roller behövdes, nämligen anstiftare med motiv och makt/pengar, möjliggörare som ordnade med logistik och planering samt en eller fler utförare som genomförde våldshandlingen.

Under de senaste tre åren har det emellertid skett en förändring i hur våldet planeras. Tidigare har det mest riskfyllda momentet – själva våldsdådet – utförts av i huvudsak lokala kriminella som varit medlemmar i samma eller allierade kriminella nätverk. Numera är det vanligare att utföraren är inhyrd och helt saknar koppling till anstiftarna och själv saknar motiv, annat än chans till belöning och kriminell status. Rekryteringen av utförare sker nuförtiden oftast i digitala arenor där rekryterare lägger ut platsannonser med jobb och löfte om betalning för genomförda mord, sprängningar, mordbränder eller bostadsbeskjutningar. Även tiden för planering och förberedelser är i regel kortare än tidigare.

I och med den nya metoden når rekryterare och anstiftare av våldsbrott en betydligt större målgrupp som hittar dessa arenor, vanligtvis via andra sociala kanaler där många barn och ungdomar är aktiva, exempelvis kanaler med fokus på spel, musik och kriminell livsstil. I dessa kanaler kommuniceras länkar till chatt-grupper där rekryterare lägger ut annonser om kriminella jobb. I chatt-grupperna uppmuntras i huvudsak barn och ungdomar att godta jobben och de behöver oftast legitimera sig med id-handlingar. I och med identifieringen får rekryteraren en hållhake på dem och inte sällan hotas de och deras familjer om de skulle vilja avbryta och backa ur.

Flertalet underrättelser och uppgifter från förundersökningar vittnar om hur anstiftare och rekryterare cyniskt utnyttjar barn för detta ändamål. De betraktar barnen som förbrukningsvaror som de inte har något som helst ansvar för. I flera fall rör det sig om barn så unga som 13 år som uppmuntras till att utföra våldsbrott. Metoden har fått stort fäste bland olika kriminella grupperingar eftersom den innebär att det går snabbt att genomföra våldsdåd. Ledarna i de kriminella nätverken behöver inte heller ta hänsyn till risken för att medlemmar i deras egna nätverk blir frihetsberövade eller drabbas av vedergällning från motståndarsidan. När väl ett barn är rekryterat slussas han eller hon vidare för utförande, brottsplanen är ofta i stort sett klar. Det är inte ovanligt att anstiftaren/beställaren och rekryteraren är i utlandet, möjliggörarna är i orten där dådet ska ske medan barnet hämtas från en helt annan ort.

Hemliga tvångsmedel mot barn

Underrättelseverksamhetens förmåga att motverka våldsplaneringen är beroende av möjligheter att kunna förebygga, förhindra och upptäcka detta modus operandi. Eftersom utföraren vanligtvis saknar, av polisen kända, kopplingar till både anstiftaren eller måltavlan är det en stor utmaning att upptäcka och förhindra pågående våldsplaneringar. Underrättelseverksamheten har emellertid stor kunskap om de olika kriminella nätverk som är aktiva i kriminella konflikter och polisen tar löpande emot underrättelser om deras avsikter, vilket ger ingångar att upptäcka den misstänkta brottsliga verksamheten. Genom att använda hemliga tvångsmedel har underrättelseverksamhetens förmåga att upptäcka och avbryta misstänkt våldsbrottslighet förbättrats, dock inte om personerna är under 15 år. Våldsplaneringen är som ovan beskrivits ofta i projektform där flera personer involveras, vilket ökar möjligheten att både upptäcka och förhindra samt i ett senare skede lagföra de inblandade. Mot bakgrund av den utveckling som skett har allt fler barn under 15 år kommit att involveras i våld i kriminella miljöer och det finns få tecken på att utvecklingen kommer hejdas i närtid. Det finns därmed ett hinder för underrättelseverksamheten att effektivt bekämpa problemet.

Beträffande behovet av att kunna rikta hemliga tvångsmedel mot personer under 15 år i underrättelseverksamhet kan det generellt sägas att det i det närmaste är korresponderande med, om inte till och med större än, behovet i utredningssammanhang. Detta eftersom den som förekommer i sammanhanget konkretiserade brott per automatik dessförinnan förekommit i det vidare underrättelsemässiga sammanhanget brottslig verksamhet. Det är ur polisiära och samhällseliga perspektiv av klart större värde att redan baserat på

underrättelsearbete kunna förhindra att allvarliga brott, med eller utan förövare under 15 år, kommer till stånd än att senare kunna utreda dem vid fullbordande. Det är vidare av klart större värde att kunna avbryta en ung persons inträdande i brottslig verksamhet än att efter fullbordat brott kunna lagföra denne. Det bör i sammanhanget framhållas att ungas inträde i brottsliga nätverk kan gå fort och inte sällan sker under påverkan av manipulation och tvång.

För att tydliggöra sådana situationer och händelser där Polismyndigheten ser ett behov av att använda hemliga tvångsmedel riktad mot brottslig verksamhet där personer under 15 år förekommer har en handfull ärendebeskrivningar tagits fram.

Ärende 1

Polisen har genom en informatör fått information om att man inom det kriminella nätverket X, förbereder ett mord som en hämndaktion för en skjutning av en av nätverkets medlemmar. Polisen vet dock inte vem det tilltänkta offret är och inte heller vem som ska utföra mordet. Den kriminella miljön är däremot känd och det är även känt att det pågår en allvarlig konflikt mellan nätverket X och ett annat kriminellt nätverk, Y. Det är även känt hos polisen att samtliga aktörer inom nätverken har hög våldskapacitet. Genom polisens kunskap om nätverket X, vet myndigheten att det inom detta finns en handfull ledargestalter och att det är dessa som direkt eller indirekt sanktionerar och bestämmer vilken nivå av våldsbrottslighet som får utövas. Genom hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation med stöd av preventivlagen mot en av ledargestalterna framkommer att denne har kontakt med en trettonåring. Polisen har kännedom om att denne är placerad på ett HVB-hem. I avlyssningen framkommer information som tyder på att hämndaktionen, som ännu inte konkretiserats, kan vara nära förestående. I samband med det får polisen kännedom om att trettonåringen har avvikit från HVB-hemmet.

En möjlighet att använda preventiva tvångsmedel även mot trettonåringen hade inneburit att polisen hade fått mer konkreta uppgifter om barnets eventuella inblandning och polisens möjlighet att förhindra ett mord hade därmed väsentligen ökat. Polisen och samhället i övrigt skulle även ges möjlighet att tidigt fänga upp trettonåringen för att kunna hjälpa den från en kriminell bana.

Ärende 2

Underrättelseuppgifter hos polisen ger vid handen att en välkänd kriminell X, framförallt känd för sin omfattande våldsbrottslighet, ska etablera sig i södra Sverige och där bli ledargestalt för ett nybildat kriminellt nätverk. X som tidigare bott och verkat i andra delar regionen är av nationellt polisiärt intresse då han ofta varit involverad i olika våldsamma konflikter. Uppgifterna ger vidare att han har tillgång till skjutvapen och att hans plan är att det nybildade gänget ska ägna sig åt försäljning av vapen och narkotika och med våld säkra sin narkotikamarknad.

Annan obekräftad underrättelseinformation indikerar att ett antal unga personer rör sig runt X och utför ärenden åt honom i form av att transportera vapen och narkotika. Kontakterna kan bekräftas genom att rikta hemliga tvångsmedel mot X, men vad ärendena består i går ej att fastställa då X är försiktig när han kommunicerar. Samtidigt som kontakterna mellan X och ett av barnen, under 15 år, intensifieras får polisen underrättelseuppgifter om att ett stort parti narkotika har anlänt till södra Sverige med X som trolig mottagare. Polisen bedömer att det finns en påtaglig risk för att barnet involverats i X: s troliga narkotikahantering.

Polisen bedömer att en möjlighet att rikta hemliga tvångsmedel mot barnet hade ökat förutsättningarna för att förhindra att denne involveras i X: s brottsliga verksamhet. Informationen hade även kunnat ge andra samhällsaktörer klart bättre förutsättningar att i ett tidigt skede vidta åtgärder för att hjälpa barnet från att bli en del av den organiserade brottsligheten.

Ärende 3

Polisens underrättelsetjänst har under en tid sett en utveckling som innebär att flera synnerligen tungt belastade aktörer tillhörande ett kriminellt nätverk i ett storstadsområde har börjat resa till en mindre stad och vistas där alltmer, för att sedan återvända till storstaden. Primärt rör det sig om en handfull individer som återkommande vistas i den mindre staden. Personerna börjar även vistas tillsammans med lokala gängaktörer som också förekommer i grova våldsbrott, utpressningar, narkotika osv.

Personerna är kriminellt belastade och har tidigare gjort sig skyldiga till synnerligen grovt våld. De förekommer i flera förundersökningar som misstänkta eller vittnen gällande gängrelaterade skjutningar. Det finns också rikligt med underrättelseuppgifter om individerna som gör gällande delaktighet i grova narkotikabrott, grova våldsbrott och dödligt våld m.m. Utöver detta är det känt att personerna är mycket impulsiva och har tillgång till vapen. I kretsen kring dessa personer finns ett barn under 15 år, hemmahörande i den mindre staden, som verkar nyttjas för att utföra olika ärenden åt gruppen.

Polisen har ingen konkret information, eller endast vaga uppgifter, om individernas specifika avsikter med att vistas i den mindre staden. De underrättelsemisstankar som finns om personernas avsikter att begå brott är alltför oprecisa för att inleda förundersökning gällande ett visst brott. Mot bakgrund av polisens samlade kunskaper om personerna står det dock klart att personerna inom en snar framtid kommer att begå grova våldsbrott.

Polisen i den mindre staden bedriver både dold personspaning och utför polisiära kontroller av de tillresta personerna så ofta som möjligt för att visa att polisen har kännedom om deras närvaro samt för att om möjligt kunna avstyra för polisen okända brottsplaner. Preventiva tvångsmedel genomförs mot de äldre inblandade personerna, men när tillståndstiden löper ut har inget våldsdåd inträffat.

Polisens farhågor besannas dock en tid därefter när barnet skjuter en person. Under förundersökningen framgår att barnet kommunicerat om dådet från sin telefon. Det är polisens bedömning att preventiva tvångsmedel riktat mot barnet hade gett polisen en väsentligt ökad möjlighet att förhindra barnet från att utföra det mord som skedde, och att kunna initiera sociala insatser mot denne.

Ärende 4

Polisen har underrättelseuppgifter som bedöms som troliga avseende synnerligen grovt vapenbrott, omfattande handel med vapen, handgranater och sprängmedel i Sverige. I materialet namnges vissa individer som är knutna till ett kriminellt nätverk. En av de utpekade, X, är ledargestalt i detta nätverk. Då X är inblandad i ett flertal pågående våldskonflikter bedömer underrättelsetjänsten att de vapen och sprängmedel som omnämns i underrättelseuppgifterna kan komma att användas i dessa konflikter. Det kriminella nätverket har tidigare genomfört stora sprängningar med risk för allmänfarlig ödeläggelse, bl. a. har man varit inblandade i en sprängning där stora delar av ett hyreshus rasade.

Här finns också uppgifter om att unga personer, under 15 år, ska användas för förvaring och transport av sprängmedel. Polismyndigheten får med stöd av preventivlagen tillstånd att rikta hemliga tvångsmedel mot ledargestalten. Han är emellertid försiktig med sin kommunikation och polisen misstänker att mycket går via mellanhänder som inte går att identifiera. Underrättelseinformation beskriver att en av de yngre personerna har hamnat i skuld till X och att han inom kort kommer behöva betala av den genom att utföra ett uppdrag. Detta sammantaget med den underrättelseinformation som finns avseende sprängmedel gör att myndigheten bedömer att det finns en påtaglig risk för att ett grovt brott är nära förestående.

Enligt Polismyndighetens uppfattning hade en möjlighet att rikta preventiva hemliga tvångsmedel även mot barnet ökat förutsättningarna för att förhindra att vapen och sprängmedel hanteras och transporteras av barn i den offentliga miljön med de risker som det innebär. Det hade i förlängningen kunnat förhindra fullbordade våldsdåd. Det skulle även ge förutsättningar till att tidigt fånga upp en ung person som är på väg att etablera sig i den kriminella miljön och se till att denne får hjälp från samhället.

Ärende 5

En ung person X, precis straffmyndig, ingår sedan tidigare i en lokal kriminell gruppering som misstänks ha begått flera grova våldsbrott i närtid. Grupperingen har varit en del av konflikterna, och en aktiv part i våldsdåden under 2023. Det har inkommit underrättelser om X har tillgång till vapen och att han har en roll som anstiftare till grova våldsbrott. I denna roll ska han ha tagit kontakt med en yngre person Y (13 år) i nätverket för att, enligt obekräftade uppgifter, anstifta denne till att begå ett mord i närtid. Polisen får tillstånd att med stöd av preventivlagen rikta hemliga tvångsmedel mot X och kan konstatera att han initialt kommunicerar med Y och stämmer träff med

denne. Plötsligt upphör den kontakten samtidigt som underrättelseuppslag visar på att mordplanen fortfarande är aktuell och nära förestående.

Polisen gör bedömningen att preventiva tvångsmedel riktade mot Y skulle ge polisen betydligt bättre möjligheter att förhindra den brottsliga verksamheten som innefattar mord. Polisen och andra samhällsaktörer skulle även ges klart bättre förutsättningar att fånga upp Y och initiera insatser.

Slutsats

Genomgående för dessa ärenden är att Polismyndighetens underrättelsetjänst ofta har en god bild av vad eller vilken brottslig verksamhet som kan befaras ske i närtid. Kunskap om de kriminella nätverken, individer inom dessa, pågående konflikter, redan inträffade våldsdåd etc., innebär att polisen ofta vet när det finns en risk för att ett nytt våldsdåd kommer att inträffa. Polisen kan t.ex. ha kunskap om att ett nätverk ”söker en soldat” (dvs. någon som ska utföra ett våldsdåd), har skaffat ett ”pålitligt” vapen, att ledargestalterna åkt utomlands under en längre tid (för att hålla sig borta i anslutning till ett brott), att det sker en omlokalisering av individer kopplade till nätverken eller andra uppgifter som tyder på att något är på gång att hända.

Polisen vet med andra ord ofta att ett brott kommer att begås men vet inte vilken typ av brott som kommer att begås (skjutning, sprängning, kidnappning etc.), vem som kommer att bli nästa offer, vem som kommer att utföra brottet eller vem som kommer att agera anstiftare. Frekvent förekommer information om att en eller flera av de involverade personerna är under 15 år gammal. Ibland kan uppgifterna vara så konkreta att Polismyndigheten kan inleda förundersökning men ofta saknas det tillräckligt många konkreta omständigheter och tvångsmedel behöver i sådana fall vidtas redan på underrättelsestadiet för att brott ska kunna förhindras.

Att kunna agera redan på underrättelsestadiet är också en förutsättning för att så tidigt som möjligt kunna ingripa mot personer under 15 år och hjälpa dessa genom stöd från andra samhällsaktörer så att de inte riskerar att formas in till en framtida kriminell livsstil.